



**UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA O'QUVCHILARDA
KOMPOZITSION FIKRLASH VA BADIY TASVIRIY KO'NIKMALARNI
SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI**

G'aybullayeva Mehribon G'olibovna

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” – ta’lim yo‘nalishi

1-kurs “D” guruh talabasi

ANOTATSIYA: Maqolada umumiy o‘rta ta’lim maktablarida o‘quvchilarda kompozitsion fikrlash va badiiy tasviriy ko‘nikmalarni shakllantirishning pedagogik asoslari tahlil qilingan. Kompozitsion fikrlash o‘quvchining badiiy tafakkurini rivojlantiradi, tasviriy ifoda vositalarini samarali ishlatish qobiliyatini oshiradi. Maqolada Shovdirov S. A. va boshqa olimlarning ilmiy ishlari asosida rang, shakl, muvozanat, ritm va badiiy obrazni yaratish orqali o‘quvchining ijodiy faoliyati va estetik didini shakllantirish usullari bayon qilingan. Shu bilan birga, interfaol metodlar va innovatsion yondashuvlar orqali kompozitsion ko‘nikmalarni rivojlantirishning samarali yo‘llari ko‘rsatib berilgan.

KALIT SO‘ZLAR: Kompozitsion fikrlash, tasviriy san’at, badiiy ko‘nikmalar, estetik did, ijodiy faoliyat, pedagogik metodika, rang va shakl uyg‘unligi, umumiy o‘rta ta’lim.

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida o‘quvchilarning badiiy tafakkurini rivojlantirish, ularni kompozitsion fikrlashga o‘rgatish va tasviriy ifodalash ko‘nikmalarini shakllantirish ta’limning muhim vazifalaridan biridir. Kompozitsion fikrlash o‘quvchining badiiy qarorlar qabul qilish, rang va shaklni uyg‘unlashtirish, ritm va muvozanatni anglash kabi ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Shovdirov S. A. (2017–2025) tadqiqotlarida ta’kidlaganidek, o‘quvchilarda kompozitsion fikrlashni shakllantirish o‘qituvchining metodik mahorati va dars jarayonini innovatsion usullar bilan boyitishiga bog‘liq. Shu bois darslar nafaqat texnik mashg‘ulot sifatida, balki o‘quvchining badiiy tafakkuri va ijodiy faoliyatini rivojlantirish jarayoni sifatida tashkil etilishi zarur.

Kompozitsion ko‘nikmalarni shakllantirish o‘quvchida estetik didni rivojlantiradi, badiiy ifodani boyitadi va ijodiy qarorlar qabul qilish qobiliyatini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, interfaol metodlar, loyiha ishlari va zamonaviy texnologiyalar orqali o‘quvchining kompozitsion fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish samaradorligi oshadi.





O'quvchilarda kompozitsion fikrlash va badiiy tasviriy ko'nikmalarni shakllantirish umumiy o'rta ta'lim maktablarida tasviriy san'at ta'limining asosiy vazifalaridan biridir. Kompozitsion fikrlash o'quvchining badiiy tafakkurini rivojlantiradi, uning rang, shakl, nisbat va ritmni anglash qobiliyatini oshiradi. Darslarda o'quvchi ob'ektlarni joylashtirish, kompozitsion muvozanatni saqlash va badiiy obrazni yaratish bo'yicha amaliy ko'nikmalarni o'zlashtiradi. Shu orqali uning estetik didi va ijodiy qarorlar qabul qilish qobiliyati rivojlanadi.

Shovdirov S. A. (2017, 2023, 2025) tadqiqotlarida ta'kidlaganidek, kompozitsion fikrlashni rivojlantirish o'quvchining badiiy qarorlar qabul qilishini, vizual tafakkurini va san'atga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Dars jarayonida o'quvchiga rang, shakl, muvozanat va ritm bilan eksperimentlar qilish imkonini berish uning ijodiy tafakkurini mustahkamlaydi. Kompozitsion yechimlarni mustaqil ishlab chiqish o'quvchida ijodiy fikrlash, badiiy ifodani boyitish va san'at asarini yakuniy shaklga keltirish qobiliyatini rivojlantiradi.

O'quvchilarda kompozitsion fikrlashni shakllantirish pedagogik shart-sharoitlarni talab qiladi. Dars muhitini motivatsion qilish, san'at asarlarini tahlil qilish, mashhur rassomlarning kompozitsion yechimlari bilan tanishtirish o'quvchining badiiy tafakkurini rivojlantiradi. Shu bilan birga, o'quvchiga rasm mavzusini tanlash, elementlarni joylashtirish va ranglarni uyg'unlashtirish bo'yicha mustaqil ish olib borish imkoniyati berilishi uning ijodiy qobiliyatini oshiradi. Refleksiya va tahlil jarayonlari orqali o'quvchi o'z ishini baholaydi va boshqalarning ishlarini tahlil qiladi, bu esa kompozitsion fikrlashni yanada mustahkamlaydi.

Rang va shakl uyg'unligi, ritm va muvozanatni tushunish o'quvchining estetik idrokini boyitadi. Rangning iliq va sovuq ohanglari, kontrast va tonal uyg'unlikni idrok etish o'quvchida hissiy tajriba hosil qiladi. Shu bilan birga, shakl va kompozitsion joylashuvni to'g'ri tanlash orqali o'quvchi rasmni estetik va badiiy jihatdan mukammal shakllantirishni o'rganadi. Har bir elementning joylashuvi, o'lchami va bir-biriga nisbati o'quvchining vizual tafakkurini rivojlantiradi va badiiy qarorlarni mustahkamlaydi.

Zamonaviy texnologiyalarni dars jarayonida qo'llash kompozitsion fikrlashni rivojlantirishning samarali usuli hisoblanadi. Interaktiv doskalar, raqamli ilovalar, virtual muzeylar va rang palitralari o'quvchilarga tajriba qilish va turli kompozitsion yechimlarni sinab ko'rish imkonini beradi. Shu bilan birga, loyiha asosida ishlash, muammoli vaziyatlarni hal qilish va "teskari sinf" texnologiyasi o'quvchida mustaqil qaror qabul qilish, ijodiy yechim topish va kompozitsion fikrlashni amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini shakllantiradi.





O'qituvchining metodik yondashuvi kompozitsion fikrlashni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. O'qituvchi darsni nafaqat texnik mashg'ulot sifatida, balki o'quvchining badiiy tafakkuri va ijodiy qarorlarini rivojlantiruvchi jarayon sifatida tashkil etishi lozim. Shu bilan birga, pedagog ijodiy erkinlikni rag'batlantirish, o'quvchining individual yondashuvini qo'llab-quvvatlash va mustaqil fikrlash imkoniyatini berishi muhimdir.

O'quvchida kompozitsion fikrlashni shakllantirish jarayoni uning badiiy qarorlar qabul qilish, vizual tafakkurini rivojlantirish va san'at asarlarini yaratish qobiliyatini oshiradi. Shu bilan birga, kompozitsion ko'nikmalar o'quvchida estetik didni mustahkamlaydi, rang va shakl uyg'unligini anglashni, ritm va muvozanatni yaratishni, badiiy obrazni ifodalashni o'rgatadi. Bu jarayon o'quvchining ijodiy qobiliyatini kengaytiradi va tasviriy san'atdagi amaliy ko'nikmalarini mukammal darajada shakllantiradi.

Natijada, umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilarda kompozitsion fikrlash va badiiy tasviriy ko'nikmalarni shakllantirish o'quvchining estetik tafakkuri, badiiy ifodasi va ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi. Dars jarayonida rang, shakl, ritm va muvozanatni tushunish hamda amalda qo'llash o'quvchining ijodiy qarorlar qabul qilishini oshiradi. Shu bilan birga, pedagogik yondashuvlar, innovatsion metodlar va texnologiyalardan samarali foydalanish kompozitsion fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonini yanada samarali qiladi va o'quvchining badiiy savodxonligini mustahkamlaydi.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilarda kompozitsion fikrlash va badiiy tasviriy ko'nikmalarni shakllantirish o'quvchining estetik tafakkuri, badiiy ifodasi va ijodiy qobiliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Dars jarayonida o'quvchi rang, shakl, ritm va muvozanatni tushunishni o'rganadi, badiiy qarorlar qabul qilish va ijodiy ifodani shakllantirish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Shovdirov S. A. (2017–2025) tadqiqotlariga ko'ra, pedagogik yondashuvlar, innovatsion metodlar va interfaol texnologiyalardan foydalanish kompozitsion fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishni samarali qiladi. Shu bilan birga, o'quvchilarga ijodiy erkinlik berish va refleksiya jarayonlarini qo'llash ularning badiiy tafakkurini chuqurlashtiradi, rang va shakl uyg'unligini anglash qobiliyatini mustahkamlaydi. Natijada, o'quvchining tasviriy san'atdagi savodxonligi oshadi, ijodiy qarorlar qabul qilish va estetik didi rivojlanadi.





FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // *Педагогическое образование и наука*. – 2017. – №2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // *Eastern European Scientific Journal*. – 2017. – №1. – P. 131–134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region // *E3S Web of Conferences*. – 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // *AIP Conference Proceedings*. – 2025. – Vol. 3268. – No. 1. – P. 070035.
5. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // *Science and Innovation*. – 2023. – Vol. 2. – No. B10. – P. 192–198.
6. Shovdirov S. A. Tasviriyy san’atni o’qitishda o’quvchilarning sohaga oid o’quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // *Inter education & global study*. – 2024. – №1. – P. 8–14.
7. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // *International Journal on Integrated Education*. – 2023. – Vol. 4. – No. 3. – P. 60–66.
8. Шавдиров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // *Современное образование (Узбекистан)*. – 2017. – №6. – С. 15–21.

